

הנחיות לצוותי החינוך במעונות היום ולמערך התומך במעונות היום (מפקחות מעונות, מדריכות ייעוץ שפ"י, פסיכולוג חינוכי (במידה וקיים), מדריכות חינוכיות, מנהלות מעונות) לליווי פעוטות שחוו אובדן או משבר מתמשך

מסמך זה מנחה כיצד לפעול במקרים בהם נדרשת התערבות מתמשכת לליווי פעוטות אשר חווים אובדן או משבר משמעותי בעל השלכות ארוכות טווח.

בהגדרת משבר מתמשך ניתן לכלול מגוון מצבים (כדוגמת פעוט או איש צוות שאיבד קרוב משפחה, התמודדות עם פציעה/ מחלה במשפחה, היעדרות ממושכת של אדם קרוב ללא אפשרות יצירת קשר ועוד) אירועי חיים שונים שמשותפת להן החוויה שהחיים שינו את מסלולם, כאשר נקטע רצף החיים המוכר, וכאשר המבוגר/ הפעוט ומשפחותיהם נדרשים להסתגלות רגשית ומעשית חדשה המלווה בכאב ובתחושת אובדן.

רציונאל

תינוקות ופעוטות בגיל הרך חווים את הסביבה דרך המבוגרים המשמעותיים בסביבתם ולכן יש להם תפקיד מרכזי בפיתוח החוסן הנפשי של הפעוטות במציאות חדשה. תפקידם של המבוגרים בסביבת התינוקות והפעוטות הוא לתמוך בהם ולהעניק להם תחושת קביעות, יציבות ובטחון, לתווך עבורם את המציאות שהם חווים באופן מותאם לשלב ההתפתחותי, במיוחד בתקופה שבה המשפחה חווה משבר. תינוקות ופעוטות בגיל הרך, שחווים שינוי במצב המשפחתי, יגיבו באופנים שונים, חלקם בנסיגה התפתחותית ולכן חשוב להגיב אליהם בתקופה זו מתוך התבוננות מכילה, מחבקת ומעצימה. אלו שלא יוכלו לבטא את רגשותיהם ואת תחושותיהם במילים, עשויים לבטא אותם בשינויים התנהגותיים כגון בכי ממושך, היצמדות להורה/ אפוטרופוס/ מבוגר משמעותי, פחדים, רגרסיה העלולה להתבטא בהרטבה, קשיים שינה וכו' כמו גם, קשיי יסות, תלונות על כאבים פיזיים, שאילת שאלות כגון 'למה?' 'איפה?', ועוד.

סביבה תומכת ויציבה ונוכחות עקבית ורציפה של מבוגרים משמעותיים, מגדילה את הסיכוי של התינוקות והפעוטות להתמודד עם החסר ולתפקד באופן מותאם יותר. שינויים אלה בהתנהגות לרוב חולפים ויש לראות אותם כשינויים זמניים.

מומלץ לשמור על הרגלים שעוזרים לנו לתפקד כמו לדוגמה ארוחת ערב משותפת, הקראת סיפור, ביקור אצל חברים וכו', ושגרת פעילות, ככל האפשר, תוך ביצוע התאמות נדרשות לאור המצב.

מסמך זה מכיל שני חלקים. חלק ראשון מתייחס לכלל הפעולות הנדרשות בטווח המיידי - בעת קבלת ההודעה על המשבר ובמהלך החודש הראשון. חלקו השני של המסמך מתייחס לכלל הפעולות הנדרשות מתום החודש הראשון, ולאורך כל השנה שאחרי פרוץ המשבר וגם בהמשך (טווח ארוך)

עקרונות בסיס לליווי מערכתי

א. בתחילת שנה"ל על צוות המעון לערוך מיפוי של קבוצת המעון לצורך איתור פעוטות או משפחות שמתמודדות עם משברים אישיים מתמשכים. מנהלת המעון תעדכן את אנשי הצוות החינוכי-טיפולי במצב המשפחות, בכפוף להסכמת המשפחה.

- ב. מומלץ לרענן את הידע של הצוות החינוכי מדי שנה בנוגע לדרכי התמודדות עם משבר מתמשך המופיעות במסמך זה.
- ג. במעבר בין מעונות או בין כיתות שונות במעון העברת המידע תתבצע ע"י ההורים/אפוטרופוס והמשפחה. חובה על צוותי המעונות לשמור על צנעת הפרט ולהימנע משיתוף בפרטים אישיים הנוגעים לתינוק/פעוט ולמשפחתו.

חלק א - פעולות לביצוע בטווח מיידי - עד חודש מפרוץ האירוע

ליווי וקשר עם משפחת התינוק/הפעוט

בגיל הרך ישנה חשיבות רבה לקשר של הצוות החינוכי עם משפחתו של התינוק/הפעוט. תהליך הליווי של האירוע הינו חלק מהקשר עם המשפחה. חשוב שהתהליך יתקיים בתאום והסכמה של משפחת הפעוט.

חשוב לתת מקום לכאבו של ההורה/אפוטרופוס, להתעניין בשלומו ולאפשר לו מרחב אמפתי ומכיל, הרואה את מקומו וצרכיו.

במצבי משבר קשים במיוחד, יתכן שההורה/אפוטרופוס עצמו יתמודד עם רגשותיו ולא תמיד יהיה מסוגל לפנות מקום רגשי לקשר עם איש החינוך או שאינו פנוי להכלת צרכי התינוק/הפעוט. אם ההורה/אפוטרופוס אינו מסוגל להתפנות לשיח עם הצוות החינוכי חשוב לבקש איש קשר מטעם המשפחה, שהוא דמות משמעותית וקרובה לתינוק/לפעוט ויכולה לייצג את המשפחה במידת הצורך ובהסכמה כתובה וחתומה של ההורה/אפוטרופוס.

חשוב לזכור שפניה להורה/אפוטרופוס היא הכרחית וחשובה. כשפניה זו נעשית בצורה רגישה ומכילה, היא עוזרת ומחברת את ההורה לרציפות התפקודית שלו. חשוב שההורה ידע וירגיש שהמעון הינו חלק ממנגנון התומך בילדו ובו. במצבים אלו לרוב יהיה לו חשוב להיות מעורב ושותף בתהליך.

- עם היוודע האירוע תתקיים פגישה רב מקצועית. בנוכחות: מנהלת לידה עד 3 ברשות, מפקחת המעון, מנהלת המעון, מדריכת ייעוץ ו/או פסיכולוג, המדריכה החינוכית של המעון ונציג רווחה מהמחלקה לשירותים חברתיים (עפ"י הצורך), לצורך עדכון, תיאום וחלוקת משימות.

- מנהלת המעון תיצור קשר עם הורי/אפוטרופוס התינוק/הפעוט או נציג מטעם המשפחה, לצורך הבנה ראשונית וקבלת מידע ראשוני של המקרה, הצעת עזרה ותיאום מהלכי ההתמודדות הראשוניים (קביעת איש הקשר עם המעון, צרכים ראשוניים של המשפחה והתינוק/הפעוט, שיתוף הורי המעון ומסרים לפעוטות ולהוריהם).

- תתכן שונות בנכונות משפחות התינוקות/הפעוטות לקבל ליווי ותמיכה. חשוב לאפשר ולכבד שונות זו ולפעול ברגישות וקבלה. במידת הצורך ניתן להתייעץ עם הצוות התומך (מפקחת, מדריכת ייעוץ, פסיכולוג השפ"ח - בהתאם למשאבים, מדריכה חינוכית).

- הגעה לביקור בית או במצבי אבל לביקור ב"שבעה". על הביקורים להיות מתוכננים ומתואמים ובהסכמת ההורה/אפוטרופוסות.

- הפניית המשפחה לגורמים מקצועיים רלוונטיים כגון: מדריכת ייעוץ, פסיכולוג, גורמי רווחה מהאגף לשירותים חברתיים וגורמי קהילה נוספים, בהתאם לצורך ולמשאבים הקיימים.

- בחודש הראשון חשוב להיפגש עם הורי/אפוטרופוס התינוק/הפעוט לאיתור צרכים ומתן מענה ראשוני.

- בגיל הרך הגעת התינוק/הפעוט באופן רציף למעון הינה באחריות הורי/אפוטרופוס. יתכן כי ההורה/אפוטרופוס או המשפחה יתקשו בהגעה סדירה ורציפה למעון לאחר המשבר. יש לנסות ולגייס

מעגלי תמיכה כמו למשל חברה קרובה, קרוב משפחה, שכנים וכו', על מנת לאפשר הגעה סדירה בשיתוף ובהסכמת ההורים/אפוטרופוס.

קשר המחנכת-מטפלת עם התינוק/הפעוט

קשר בין המחנכת-מטפלת לתינוק/לפעוט חשוב ומשמעותי לתהליכי התפתחותו המיטבית בשגרה וביתר שאת בזמן משבר משפחתי.

- יצירת מרחב מוגן ואישי בו התינוק/הפעוט ירגיש מוכל, מוגן ובטוח (קירבה פיזית של איש צוות לתינוק/לפעוט, סביבה רגועה, מוזיקה מרגיעה, תשומת לב יתרה לצרכיו של הפעוט וכו').
- במידה והופיעו התנהגויות המבטאות קושי רגשי כגון: התפרצויות זעם, רגריסיה, בכי לאורך כל היום, התנהגויות לא מותאמות וכדומה יש לפנות למדריכה חינוכית/מדריכת ייעוץ, לשם הכוונה והדרכה.

ליווי מנהלת המעון והצוות החינוכי

- מפגש לליווי ותמיכה לצוות החינוכי ע"י מדריכת ייעוץ/או פסיכולוג השפ"ח בהתאם למשאבים, והמדריכה החינוכית של המעון, להבנת הצרכים של הצוות, התינוק/הפעוט והמשפחה, וגיבוש המענים וקביעת סדירות להמשך ולמעקב.
- אירועים של משבר מפגישים כל אחד עם כאבים ופגיעות אישיות. לכן יש חשיבות לפנות מקום וזמן למפגשים צוותיים מתוכננים הנותנים מקום לקשיים האישיים איתם מתמודדים הצוותים.
- בשיח עם אנשי הצוות מומלץ להתעניין בשלומם באופן רגיש ולשאול באופן ישיר לגבי מצב רוחם, תפקודם בעבודה ובמקומות אחרים, האם הם זקוקים לעזרה בתחום מסוים וכו'.
- חשוב כי השיח יתקיים בתדירות קבועה, במסגרת זמן מתאימה, במקום אינטימי תוך הקשבה רבה, ברגישות ובגילויי אמפתיה.

ליווי הורי המעון

- מומלץ למסור מידע מותאם להורי המעון בהסכמת משפחת התינוק/הפעוט.
- הורים לילדים צעירים לעיתים מביעים חשש והתנגדות מחשיפת ילדיהם למידע המורכב. חשוב לעזור להורים במתן כלים ולתווך תמיכה בילדיהם בהתאם לגילם ולשלב ההתפתחותי. מומלץ להתייעץ עם הפיקוח, מדריכת ייעוץ / שפ"ח (בהתאם משאבים) / מדריכה חינוכית של המעון.

חלק ב' - פעולות לביצוע מחדש לאחר האירוע ואילך (טווח ארוך)

ליווי וקשר עם משפחת התינוק/הפעוט

- כחודש ימים לאחר האירוע יש לבנות סדירויות לליווי ומעקב אחר התינוק/הפעוט ומשפחתו.
  1. בתקופה הראשונה בתדירות גבוהה יותר ולאחר מכן אחת לתקופה.

2. במפגשים אלו יבחנו המענים הקיימים, יאותרו צרכים נוספים ויבחנו גורמים נוספים שכדאי לערב בתהליך.
- בסיום שנת לימודים, תתקיים שיחה מסכמת, לקראת היציאה לחופשה והמעבר למסגרת חדשה או לכיתת מעון חדשה. לקראת המעבר (במידה וישנו מעבר) יש לפעול בהתאם להנחיות המפורטות במסמך זה.
- בתחילת השנה העוקבת תתקיים פגישה בין ההורים למנהלת המעון אליו עבר התינוק/הפעוט. בשיחה זו ישתתפו גם המדריכה החינוכית של המעון, מדריכת הייעוץ ו/או פסיכולוג השפ"ח (בהתאם לצורך ולמשאבים). מטרת הפגישה לקדם היכרות מעמיקה, ליצור רצף חינוכי ולהתאים את המענים והליווי לתינוק/פעוט ומשפחתו. בנוסף יקבעו מפגשי מעקב בהתאם לצורך.

קשר המחנכת-מטפלת עם התינוק/הפעוט

- ייתכן כי התינוק/הפעוט יגלה התנהגויות שאינן אופייניות לו, יש לשים לב אליהן, לבדוק האם מתקיימת שיגרה מוכרת, האם קיימים בסביבה החינוכית מרחבים מרגיעים ולבחון מה מסייע לתינוק/לפעוט במצבים אלה.
- לשתף את הוריו/אפוטרופוס ובמידת הצורך לפנות למדריכה החינוכית ו/או מדריכת הייעוץ לשם מתן מענים מותאמים.

ליווי מנהלת המעון והצוות החינוכי

- בתחילת שנה"ל הצוות החינוכי יעודכן על תינוקות/פעוטות להם נבנתה תכנית ליווי, לאחר קבלת הסכמת ההורים/אפוטרופוס ובאופן שיאפשר רגישות מיטבית כלפי התינוק/הפעוט ובני משפחתו.
- הגורמים הטיפוליים (מדריכת הייעוץ/ פסיכולוג השפ"ח) ימשיכו ללוות, לתמוך ולהדריך את הצוות החינוכי על פי צורך.

קשר עם גורמים מסייעים בקהילה

- יתקיים קשר עם הגורמים המסייעים בקהילה (טיפת חלב/קופת חולים/יחידת הרווחה ברשות/גורמי טיפול וכדומה) בהתאם לצורך ובהסכמת ההורים.

זכרי! הנך דמות משמעותית בחייו של התינוק, הפעוט ומשפחתו, בכוחך לחזק, להשפיע ולתמוך. "כולנו זקוקים לנחמה וחסד" - הקפידו ודאגי גם לרווחה הנפשית שלך! בתפילה לימים שקטים ורגועים.